

ШЛЯХ ДО ТАРАСА

Під знаком розбитого ярма

На фото: ректор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя професор Олександр Бойко зустрічає лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Леоніда Горлача.

Леонід Горлач обережно ступав сходами старого корпусу Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя, аби не порушити світло споминів про «колишні сонячні літа». Коли він, студент цього знаменитого навчального закладу, з окрилим оптимізмом найшвидше пробігав середні дистанції, натхнено співав баритоном у хорі Віктора Іконника і показував перші поетичні спроби Павлу Сердюку і Дмитру Наливайку. Через 50 років після завершення навчання його зустрічали тут як автора близько п'ятдесяти книг поезії, прози, публіцистики, критики, дитячих творів, лауреата багатьох літературних премій і найвагомішої, цьогорічної – Національної премії

України імені Тараса Шевченка. Молодші за нього викладачі й студенти прискіпливо вчитувалися і вслухалися в кожне його слово і, незважаючи на слова вшанування, сказані ректором Гоголевого вишу професором Олександром Бойком, деканом філологічного факультету доцентом Олександром Забарним, завідувачем кафедри професором Григорієм Самойленком, оцінювали по-екзаменаторськи суворо.

Михайло Слабошпицький у передмові до відзначеної збірки «Знак розбитого ярма», видрукованої в київському видавництві «Ярославів вал» 2012 року, назвав Леоніда Горлача недооціненою постаттю, яка ступала у сліди «шістдесятників» і

лишилася поміж тими, кого не фаворизувала критика. Його тодішні поезії на думку Бориса Олійника «дихали повногрудо, не вельми скуті регульованою строфікою. Вони променіли непоказною, але відчутною внутрішньою культурою, тактовністю у поводженні зі словом». Отаке літературне благословення і внутрішній цензор визначили творче і людське покликання.

*Печальний нині, був
веселим зроду,
але від того плакати
дарма.
Над небозводом рідного
народу
Поет – як знак розбитого
ярма.*

Усі 50 років напруженої праці Леонід Горлач знімав із себе оте ярмо, аби показати велич Кобзарєвого слова, української нації, її непроминальної історії.

Убий в собі раба!

Мов: Ксанфе, випий море...

В собі раба убий! – нам каже нині час.

*Чому ж тоді, чому йще правує горе,
Хоча надій людських промінчик не погас?...*

Життєвий досвід не зменшив кількість болючих запитань.

*Веселий сніг закручує спіралі
над полем, та болить душа мені:
як Вам, Тарасе, там, на Кос-Аралі,
було в пісках лічити ночі й дні?*

Ніхто не відповість. За пругом свідки.

*А нам чи уявити хоч на мить,
як можна душу, наче вогник свічки,
захланням безнадії уярмить.*

Леоніду Горлачу доля теж послала випробування, аби він зміг, бодай, наблизитися до Тарасової безнадії. Після служби в армії, роботи в газетах «Ніжинський вісник» і «Гарт» Горлач за рекомендацією Юрія Збанацького працював в апараті Спілки письменників України, членом якої став 1967 року. Тут молодий літератор не тільки остовпіло дивився на живого Павла Тичину, але й переймав його поетичні і людські уроки. Але репресивна радянська система намагалася накинати ідеологічне ярмо на тих, хто «дихав повногрудо». Тож разом зі Станіславом Тельнюком молодому літератору довелося тікати з Києва в самозаслання від буквального уярмлення на радянську будову ХХ століття БАМ. І тому замість літературної премії наш земляк отримав медаль «За будівництво Байкало-Амурської магістралі».

— Кому себе прожив? – я в осені питаю. –

Що залишу лісам, посивілим, як я?
Стікає вічний час од Ріпок до Китаю,
і хлюпотить мені холодна течія.

Ще гостріше постають запитання і відповіді на Чернечій горі.

Скажіть хоч ви мені, Тарасе й Боже,
що за земля у нас, що всяк скубе,
що за народ, який ніяк не може
із чарів рабства вивільнить себе?

.....

Запитання до Кобзаря

Вперше про Тараса Шевченка почув у сім років. Мама подарувала мені його «Кобзар», коли я навчився читати. Виникли запитання: чому цього чоловіка назвали Кобзарем? Коли він встиг написати стільки творів, ще й намалювати стільки картин? Що таке кріпацтво? Відповіді отримав на Тарасовій горі в Каневі, під час навчання в школі, в ліцеї, в університеті... Читав його твори, слухав розповіді про життєвий шлях і дивувався. Це ж треба, щоб малоосвічений селянський син піднявся до таких вершин мистецької досконалості! Людина народилася і виросла в неволі, значну частину життя провела в казематах та на засланні і при цьому залишилася абсолютно вільною духом. Тарасу Шевченку боліла скривджена і знедолена Україна, і тому він узяв на себе роль її Кобзаря-поводиря.

І не така страшна домів розруха,
а те, що звикли жити у ярмі.

Страшніша над усе погуба Духа,
яку собі вчинили ми самі.

Як і Кобзар, Леонід Горлач погоджується тільки на одну каторгу – творчу.

Поезія – то каторга довічна,
і совість в ній – єдиний наглядач.

Ти служиши їй з Господньої принуки,
себе катуєш, як на руднику.

І що тобі золочені притулки,
що гетьманські чи царські обладунки?

На каторзі ти маєш вищі трунки,
коли ведеш слова на повідку.

Ділимося враженнями з немолодим прихильником творчості Горлача. Пригадуємо, як у приватній розмові, він розповідав про своїх розкуркулених сільських предків. – Очевидно, саме там генетично починалися його «Мазепа» і «Мамай», – зауважує співбесідник.

«Я цілковито переконаний: ці романи Леоніда Горлача – саме та лектура, яка буквально приречена на розгolos та успіх у читача, бо ж у цих творах живе «вогонь, а не попіл» історії. А наша історія для нас, українців, усе ще лишається чимось значно більшим, аніж історія». Це думка Михайла Слабошпицького.

Я відридав в собі Батурином,
і Сейму сиву течію,
і кров, що із міських катулин
дзюрить і сплює мою.

(«Спомин про Батурина»)

ШЛЯХ ДО ТАРАСА

Письменник і літературознавець ділить творчість Леоніда Горлача на легковажно молоду і пізню – мудропечальну. Його поезія послідовно усвідомлює драматизм людського існування.

А сніг буланий гатить копитом.
Душа шукає доли в мерзлим полі.
І понад ними висне, мов фантом,
одвічна туга і жадова волі.

Поет не нав'язує нам своїх рецептів щастя й оптимізму, але його прозріння близьке його поколінню і тим, хто наближається до порогу мудрості.

Я сам до себе виріс, як прийшов
у небеса, де лиш душа літає.
Між мною й світом розійшовся шов,
але минуле ще бунтує кров
і в світ облудний з неба повертає.
Та навіть те падіння з висоти
уже як переорана дорога.
Бо хто у небо зважився іти,
того не спинить жодна загорога.

Ліричний і епічний Леонід Горлач «Слідом копита», «Перстом Аскольда», «Ніччю у Вишгороді», «Слов'янським островом», «Чистим полем» змушує нас вивчати історію українськими очима і вивичує до духовних висот історичних попередників.

Надія ПЕТРЕНКО

Чи є він актуальним для нас сьогодні, чи залишається просто прапором для різних політичних сил? Які думки й переконання у творчості й житті Тараса Шевченка вас найбільше вражають? Щоб ви хотіли перейняти у нього для себе? З такими запитаннями я звернувся до десятикласників Ніжинської гімназії №16, де проходив педагогічну практику.

Вірші Тараса Шевченка пам'ятаю ще з дитячих років. Вони – мелодійні й легко запам'ятовуються. Вражає його любов до України. Він став улюбленцем українського народу, і його творчість подають цікаво у школі. Так написала Юлія Юценко.

Тетяну Татарчук із «Кобзарем» познайомила бабуся. Її приваблює його впертість у боротьбі за справедливість.

Ганна Решітько вважає Тараса Шевченка найвидатнішим поетом України й актуальним у тому нелегкому

становищі, в якому опинилася сьогодні наша держава. Ні за яких обставин він не зрікався своїх переконань, і цю рису дівчина намагається перейняти в нього для себе. На її думку, творчість поета і в молодшій, і в старшій школі викладається однаково запрограмовано, і це, в якійсь мірі, позбавляє до неї інтересу.

Більшість учнів улюбленим назвали вірш «Садок вишневий коло хати», бо вивчили його ще в дитинстві. І всі з пошаною відзначили жертвність Шевченка заради свого народу.

Я знову запитую себе: чи зможе моє покоління поєднати в собі щиру душу Кобзаря, інтелект і дивовижну працю Каменяра і крицевий дух дочки Прометей?

Максим ОНИЩЕНКО,

студент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ДВА ВІЗИТИ

ГРЕКИ В НІЖИНІ

і взяли участь у заупокійній літії, яку відслужив протоієрей церкви Всіх Святих у Ніжині Отець Олександр Морозов.

Подія відбувалася в день поминання померлих, і посла вразила святкова урочистість, яка панувала на Троїцькому кладовищі. У Греції це відбувається буденніше у Страсну п'ятницю.

Біля старовинних колон Гоголевого вишу пана Георгзунтзоса чекали заступник міського голови Олег Баранков, проректори університету Олександр Самойленко та Олександр Мельничук, представники громадськості міста. Враховуючи особисте побажання дипломата, йому вдруге показали скарби картинної галереї, а в Гоголеві аудиторії – аматорський фільм-слайд про ніжинські грецькі родоводи та документальний фільм «Зосими», зроблений телерадіокомпанією «Ніжинське телебачення». У кадрі грецький посол ділиться добрими враженнями про меценатську просвітницьку діяльність братів Зосимів у XVIII столітті, яку продовжують сьогодні нащадки ніжинських греків. Разом із копією фільмів він повезе на батьківщину і зворушливий спомин про виставу зовсім юних ніжинських греків, і про дружню зустріч з українцями, які, як і триста років тому, підтримують громадську діяльність грецького товариства спрямовану на благо України.

Саме до нашого міста три роки тому здійснив перший офіційний візит новопризначений Посол Греції в Україні Георгіос Георгзунтзос. Він завітав до нас і на завершення дипломатичної каденції.

Цього разу його зустрічали неофіційно біля церкви Святих Рівноапостольних Константина й Олени члени Ніжинського міського товариства греків імені братів Зосимів. Разом із поважним гостем вони поклали квіти на могили грецьких патріотів Анастасія та Миколи Зосимів

(Вл.інформація)

Українськими стежками **ДІАЛОГ КУЛЬТУР** Санкт-Петербурга

Уже дванадцять років поспіль науковці з України, Росії та інших країн збираються в Санкт-Петербурзі для обміну думками про культуру, історію, видатних представників нашого народу. Нинішній семінар, який мав символічну назву «Українськими стежками Санкт-Петербурга», відбувся 14-15 травня в Києві в Академії адвокатури України.

З вітальним словом до учасників звернулася Тетяна Варфоломеева – доктор юридичних наук, член-кореспондент Академії правових наук України, ректор Академії адвокатури України, а також Микола Рудько – кандидат філологічних наук, який займав посаду Генерального консула України в Санкт-Петербурзі в 2004-2009 роках і активно підтримував проведення перших наукових зібрань у Північній Пальмірі.

Усі учасники пленарного засідання, а серед них були не тільки науковці, а й музейні працівники, представники

культури, журналісти, студенти, з великим задоволенням прийняли привітання від фольклорного гурту «Чумаки».

До всіх присутніх з вітальним словом звернулася фундаторка цих семінарів, кандидат філософських наук, член Національної спілки письменників України, кавалер ордена княгині Ольги Тетяна Лебединська, яка висловила щире подяку всім, хто вже дванадцять років допомагає проводити ці наукові зібрання, хто досліджує проблематику російсько-українських культурних зв'язків, відкриває забуті або напівзабуті імена діячів культури для широкого загалу.

Із великою зацікавленістю аудиторія прийняла виступи учасників семінару. Академік Національної академії правових наук України Владлен Гончаренко захопив усіх щирим зізнанням: «Стежки Тараса Шевченка до мене». Професор Академії адвокатури Украй-

ни Тетяна Конончук – ґрунтовною розвідкою «Російська мала проза і наука про українське буття 30-х років ХХ ст.» Кандидат філологічних наук завідувач відділу української філології Національного НДІ українознавства та всесвітньої історії Ангеліна Пономаренко дослідила роль викладачів-українців в історії кадетських корпусів Санкт-Петербурга».

Цікавими були виступи краєзнавця, кандидата медичних наук з Бердичева Володимира Сінчука та директора музею історії цього міста Павла Скавронського, студенток Академії адвокатури України Марії Терещенко і Катерини Пилипенко.

Другого дня семінар продовжили в Національному музеї Тараса Шевченка.

Тетяна ЦИМБАЛ,
доктор філософських наук,
професор кафедри філософії
та соціальних наук
Криворізького національного
університету

ФЕДІР СТРАВІНСЬКИЙ – УКРАЇНЕЦЬ У РОСІЇ

У Ніжині на вулиці Воздвиженській стоїть церква Воздвиження Чесного Хреста, або, як її ще називають, «Усипальниця Розумовських». Тут у 1771 року був похований останній ніжинський полковник Петро Розумовський – двоюрідний небіж гетьмана Кирила Розумовського. Безутішна вдова за упокій душі чоловіка пожертвувала кошти на будівництво кам'яного храму на місці дерев'яного. Через двадцять років тут знайшла останній притулок і вона сама. Звали вдову Пелагея, і була вона дочкою переяславського полкового судді Олександра Сулими, нащадка українського гетьмана Івана Сулими.

А через багато-багато років у Америці в православній родині народився хлопчик, якого охрестили православним ім'ям Святослав-Сулима. Так нарік його батько Ігор Стравінський, якого історик Антонович назвав єдиним українцем зі світовим ім'ям, сином свідомих українців – Ганни Холодовської і Федора Стравінського. І хоч ім'я співака Федора Стравінського не таке знане в музичному безмежжі, як ім'я його сина, для нас, українців, воно таке ж дороге, як і імена багатьох митців, що виростили на терені української культури.

Досліджуючи родовід Стравінських, доктор мистецтвознавства, професор Алла Терещенко вказує на факт його ймовірної приналежності до старовинного шляхетського роду Стравінських-Сулимів, що нараховує багато знаних осіб. Один з них навіть підписав конвент Владислава IV про відмову від російського престолу. Географія цього роду охоплює Мозир, Троцьк, Стародубцево, Ніжин, Пінськ. Проте у XVIII столітті після третього переділу Польщі друге прізвище Сулима зникає. Не знаходимо Сулимів у книзі Чернігівського дворянства, в «Малоросійському гербовнику» Модзалевського. Можливо, не

підтвердивши свого шляхетства зверненням до російського уряду, Стравінські втратили його. Причин могло бути кілька: ймовірна участь у польському повстанні 1794 року і втрата землі, маєтків. Адже Гнат Гнатович і його брат Станіслав працювали агрономами за наймом.

Може бути ще одна версія походження родини Стравінських, а саме: їх приналежність до Пінської шляхти. Землі колишнього (з часів Київської Русі) Пінського князівства – це та сама територія, на якій жили

загальному списку студентів серед третьокурсників під номером 29. Очевидно, майбутній юрист і не здогадувався, що Бог пошле йому іншу долю, не пов'язану з цією професією.

У Ніжині Стравінський теж співає. Він бере участь у концертах гастролерів, тобто в антуражі. Але при цьому серйозно добирає репертуар. 25 березня 1869 року, наприклад, виконує арію Сусаніна з опери «Життя за царя» Михайла Глінки, а також російський романс і дует «Моряки» Вільбоа. 13 квітня в концерті віолончеліста Кумлера співає «Тучи черные» Бахметьєва. У травні в його виконанні звучить арія Мельника з опери Драгомижського «Русалка», а також російські романси.

Саме Ніжин наснажував Федора Стравінського в юні роки на вокальну творчість. Студент співає у церковному хорі. Можливо, він стоїть на крилосі і Хрестовоздвиженської церкви, під вівтарем якої похована Пелагея Сулима. Ніжин повертав Стравінського до родової пам'яті.

Оцей український гонор він розвивав, підтримував у подальшому житті і творчості. Уже будучи студентом Петербурзької консерваторії, співаючи в Київській опері в 1873-1876 роках, Федір Стравінський

вдумливо вивчає українську культуру. У своїй бібліотеці, а вона була однією з найбільших у Петербурзі, мав книги Куліша, Квітки-Основ'яненка, Котляревського, всі видання «Кобзаря» Шевченка, починаючи з 1840 року. Своєю рукою Федір Стравінський вносив у власні екземпляри тексти волелюбних віршів Шевченка. Збирав історичні праці Драгоманова, Костомарова, Яворницького, з яким спілкувався і разом позував Іллі Рєпіну для «Запорожців». «Похмурий осавул» – це і є Федір Стравінський.

У науковій бібліотеці Національної академії наук України зберігаються

малюнки Федора Стравінського, зроблені ним після подорожі до Волинської губернії 1889 року: мазанка під солом'яною стріхою, тин із глиняними горщиками, а також малюнок із авторським написом: "Вид могили Т.Г.Шевченка над Дніпром поблизу міста Канева. Малював з натури 26 червня 1890 року з палуби пароплава "Александр".

З 1876 року і до смерті в 1902 році Федір Стравінський – соліст Маріїнського театру в Петербурзі. Він перший виконавець партій Світлішого в "Черевичках" Чайковського, Голови, Панаса у "Майській ночі" і "Ночі перед Різдром" Римського-Корсакова, Скули в "Князі Ігорі" Бородіна. У списку ролей артиста – 60 різних партій.

Його мистецтво підкуповувало інтелектуальну публіку природністю, благородством, психологічним входженням в образ. Вокальне мистецтво Стравінського перевищувало якість його голосового матеріалу. Його звучний бас великого діапазону (більше двох октав) не відрізнявся красою тембру, був трохи сухуватим. Але співак майстерністю гри маскував ці недоліки. Сучасник і читач Тургенева, Достоевського, Толстого, Лескова, Салтикова-Щедріна, він часто користувався в багатьох ролях і життєвими спостереженнями. Будучи талановитим художником, робив замальовки різних людей, зібрав велику колекцію портретів, гравюр, акварелей, сам замальовував грим для своїх персонажів, які приваблювали пластичною закінченістю. У 1892-1893 роках Стравінський виконав три автопортрети в ролі Мефістофеля.

Вокальне мистецтво, мовна виразність, різноманітність інтонацій, чітка дикція, природне фразування були підпорядковані розкриттю психологічного і емоційного змісту партії. Вокальна техніка була для співака лише засобом, за допомогою якого він розв'язував художні завдання: не просто виконував роль, а створював цілісний вокально-сценічний образ.

Стасов основними рисами художнього стилю Стравінського називав простоту, природність і "нетئاتральність", яка була

дуже близькою "нетئاتральності" великих майстрів драматичного театру. Ось як він писав у листі за 17 листопада 1890 року. «Ви захопили мене Вашим виконанням Скули в опері Бородіна. Що я передбачав, те і сталося: Ви вийшли кращим за всіх, хоча у Ваших товаришів теж є немало гарного. Мені здається, якби Бородін був живий, він би так само захопився, як і вся наша музична компанія.

Скажу Вам по секрету, я не обожнюю всього Ігоря, як мені не дорогі геніальні місця цієї опери, а сцена Скули і Єрошки здається мені найбільш високим, найбільш національним, найбільш правдивим, найбільш історичним, що є тільки в Ігорі. І це я тепер живо відчув, завдяки тій простоті, природності, талановитості, які Ви тут вклали».

Саме представники інтелігенції: музиканти, письменники, художники, професори, студенти були шанувальниками мистецтва Федора Стравінського. Він виступав перед ними на камерних сценах. І тут виявляв намагання до театралізації образу. Виконував в основному романси й арії, які дозволяли створювати концертні сценки: «Нічний огляд» Глінки, «Балладу» Рубінштейна, присвячену співаку, «Цар Саул» і «Полководець» Мусоргського. Причому цей композитор часто сам акомпанував Стравінському і присвятив йому аріозо "Анчар" на слова Пушкіна.

У Петербурзі співак підтримує творчі і дружні зв'язки з земляками-українцями. Він бере участь у концертах Миколи Лисенка, а 20 лютого

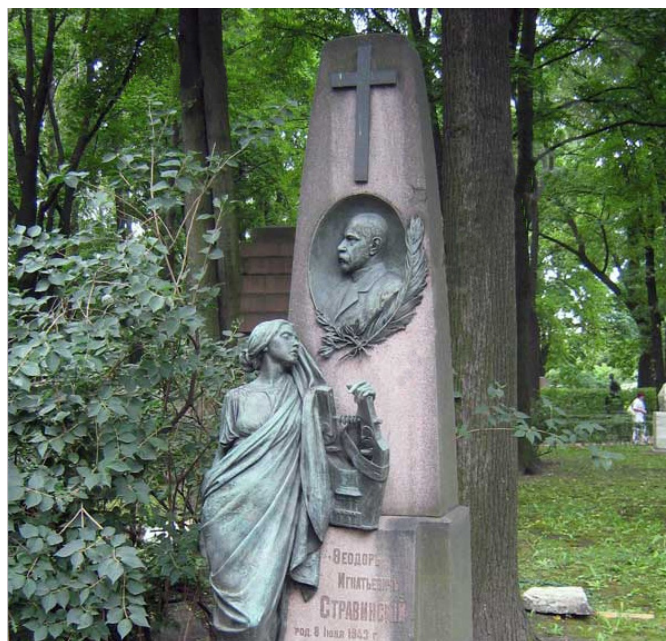
1887 року його запрошує на зустріч із Заньковецькою і Кропивницьким редактор-видавець газети "Неделя" Павло Гайдебуров. Це було під час триумфальних гастролей українського театру.

У 1901 році в день святкування 25-річчя творчої діяльності Федора Стравінського Товариство музичних зібрань назвало його не тільки обдарованим виконавцем, що створив багато художніх типів, але й чутливим артистом із серйозними поглядами на своє покликання і щирим світоглядом. "Ваша популярність створювалася не шляхом звичайних художніх поступок, а великою відданістю справжнім завданням мистецтва," – було написано в поздоровленні. Співак удостоєний звання "Заслужений артист".

В енциклопедичних словниках, виданих в радянські часи, Федора й Ігоря Стравінських називають представниками російської культури. Ми ж пам'ятаємо про те, що на чужій території вони підтримували і розвивали глибоку українську духовність.

Ф.Г.Стравінський мав щасливу сім'ю, в якій було четверо синів. Усі вони, крім старшого Романа, який помер у ранньому віці, стали відомими людьми. Юрій Федорович Стравінський – архітектором, Гурій Федорович повторив шлях батька, Ігор Федорович Стравінський (1882-1971) став визначним композитором, диригентом і піаністом.

Помер Федір Стравінський 21 листопада 1902 року в Санкт-Петербурзі і був похований на Волковському кладовищі, згодом перепохований на кладовищі Новодівичого монастиря. Через шість років після смерті співака, 21 листопада 1908 року на його могилі було встановлено пам'ятник - обеліск із рожевого граніту роботи скульпторів В.А. Беклемішева і Л.В. Позена. 1936 року останки Ф.Г. Стравінського перенесли на Тихвинський цвинтар Олександрівської лаври. Тоді ж перенесли і надгробок. Він входить до Переліку об'єктів історичної та культурної спадщини федерального значення, що перебувають у м. Санкт-Петербург.

ОЛЬГА МАК згадує Ніжини

Сама Ольга Нилівна (з дому Ольга Петрова) народилася 20 липня 1913 року у Кам'янці-Подільському. Із своїм майбутнім чоловіком познайомилася у містечку Солобківці, недалеко від Кам'янця-Подільського, куди її скерували для «ліквідації» неписьменності селян, а Вадим Олександрович працював там інспектором відділу народної освіти. Ось як вона розповідає у спогадах про цю зустріч:

«Далі розмова з новими колегами попливла вже зовсім вільно.

— То ви знайомі з Вадимом Олександровичем з Кам'янця Подільського?

Звідкись, довгоносі, про наше родинне місто вже розвідали.

— Ні, не вгадали: ми познайомилися у Солобківцях.

— Як? У Солобківцях? Що воно таке?

— Та таке собі нужденне районове містечко в Кам'янець Подільській області.

— А-а, то ви з тих, з Солобковець?

— Знову не вгадали! Ми обидвоє з Кам'янця Подільського.

— То що ж ви робили в тих Солобківцях?

Ну... Я поїхала туди з призначенням обласної освіти на ліквідацію неписьменності серед дорослих...

Та домоворуйте! А Вадим Олександрович?

Він був там райінспектором народної освіти.

О-о-о!.. М-м-м!.. — багатозначно загуділи мої співрозмовниці, підморгуючи одна другій.

Я, пригадавши, як воно було насправді, лишень засміялася:

Не моргайте, дівчата, не моргайте! Не сталося нічого такого, про що ви

думаєте. Вадим Олександрович був райінспектором і заробляв сто сорок карбованців у місяць. А я — жалюгідна шіснадцятилітня «ліквідаторша», що приїхала в старих сандалях, доношеному докраю пальті на зарплату вдвоє меншу від зарплати сільського вчителя, себто дванадцять карбованців і п'ятдесят копійок. Та з такої фінансової й соціальної, коли хочете, відстані навіть мріяти про якесь «м-м-м» було смішно. І взагалі навіть часу не було, бо він дуже скоро виїхав з містечка.

— Але ж ви потім зустрілися?

Як бачите... Коли б не зустрілися, то не могли б поженитися.

— В Кам'янці?

— Ба ні! — вже навмисне дражнила я дівчат. Ніяк не вгадає! Ми поженилися в Харкові.

— В Харкові? Це справді стає цікаво! І в Харкові ви також ліквідували неписьменність серед дорослих?

Ми вже сміялися і жартували всі.

— Не щастить вам з відгадками сьогодні, товариші! — підсумувала я. — Я перестала бути «ліквідаторшею», а Вадим — райінспектором народної освіти і моїм начальником.

— То що ж ви робили в Харкові?

— Ну, спочатку потрохи виходила заміж, а потім потрохи вчилася в інституті Іноземних Мов.

Звичайно, регіт.

— А чого було більше?

— Думаю, що все таки заміжжя було більше, бо, як бачите, триває вже шостий рік, а інститут я покинула, не дотягнувши навіть двох місяців до кінця другого курсу...

— А то чому?

— Ох, про це було б дуже довго розказувати!..

— Та все одно вже — розкажіть! Ви «потрохи виходили заміж» і вчилися, а Вадим Олександрович, крім того, що також «потрохи женився», що робив?

Ви краще спитайте, чого він тільки не робив!.. Головно займався перекладами з чужих мов для ДВУ й інших видавництв, належав до мовної редакції Державної радіостанції, викладав мову в Геодезичному інституті й, узагалі, працював по 25 годин на

До 100-річчя від дня народження

Коли у квітні 1993 року ми вперше почули від Ігоря Качуровського про вихованку Ніжинського педінституту Ольгу Мак і почали на сторінках газети «Просвіта» друкувати її книгу спогадів «З часів ежовщини» (перша публікація в Україні), то ще не знали, як склалася життєва доля письменниці, де вона зараз. І тим більше не сподівалися найближчим часом зустріти її, у супроводі поета Дмитра Чередниченка, в Ніжинському педагогічному інституті, де вона закінчувала навчання і де кафедрою загального мовознавства завідував її чоловік, доцент Вадим Олександрович Дорошенко. І ось уславлена письменниця — в Ніжині, поволі виходить з машини, зі слізьми на очах піднімається мармуровими сходами Гоголівського корпусу, цілує колону. Їй вісімдесят, але вона енергійна, життєрадісна, зберігає ясність мислення. Під час «швидкоруч» організованої зустрічі з третьокурсниками дивиться — не надивиться на студентів, розповідає їм про своє навчання в інституті, згадує свого чоловіка, Олександра Дорошенка, реставрує трагічні картини 1936 року.

добу...».

Тут наведемо невеличку довідку про її чоловіка.

Дорошенко **Вадим** **Олександрович** (справжнє прізвище Дрочинський). Народився 9 лютого 1905 року в місті Кам'янець-Подільський, загинув, як нам вдалося з'ясувати з матеріалів архівів СБУ, 30 грудня 1944 року, в Усольтаборі, біля селища Чорне Солікамського району Пермської області, тепер Російська Федерація. Він — мовознавець, перекладач, походив зі старої шляхетської родини Олександра Дрочинського, що став офіцером петлюрівської армії і згодом опинився на еміграції, і землевласниці Марії Маркевич. 1929-го Вадим Олександрович закінчив Кам'янець-Подільський ІНО і був призначений райінспектором народсвіти в м. Солобківці. 1930-го переїхав до Харкова, викладав мову в Харківському геодезичному інституті, одночасно працював у мовній редакції Державної радіостанції і перекладачем з німецької, англійської, польської, російської та інших мов при Державному Видавництві України. За свідченням Ольги Мак йому належить втрачений переклад роману «Євгеній Онегін» О.Пушкіна. З 1934 року він — викладач кафедри мовознавства Криворізького педінституту, з 1935, після захисту кандидатської дисертації на тему «Стиль поезії Івана Франка», завідуючий кафедрою мовознавства цього ж вузу, доцент, з 1936 року — завідуючий кафедрою загального мовознавства Ніжинського педінституту. Ще з 1936 р. органи НКВС почали пильно вивчати підозрілу біографію Олександра Дрочинського: 1921 року він намагався перейти кордон і втекти до батька-петлюрівця, змінив прізвище на «Дорошенко», незалежний у судженнях, знає головні європейські мови... У червні 1938-го арештований як «учасник української контрреволюційної націоналістичної повстанської організації» та підозрюваний у зв'язках з «ворогом народу» В.Затонським і засуджений Чернігівським обласним судом до розстрілу, але рішенням Верховного Суду УРСР від 03.05.1939 виправданий і після важких тортур випущений на волю. Фатальну роль у життєвій долі Дорошенка зіграв тодішній прокурор

Дніпропетровської області, згодом генеральний прокурор СРСР Р.Руденко. Невдоволений рішенням Верховного суду України, він опротестував його перед сесією Верховного Суду СРСР у Москві і доклав усіх зусиль, щоб учений знову опинився за ґратами. У січні 1941 р. Дніпропетровський обласний суд запросив Дорошенка на своє засідання як свідка у справі ув'язнених його колишніх колег по роботі; тут же, у судовій залі його арештували, інкримінуючи йому керівництво «контрреволюційною націоналістичною організацією», що діяла при Криворізькому педінституті і до якої входили професори й викладачі Л.Карета, К.Макаревич, Т.Перепадя, Г.Кисельов, О.Іванов, О.Гордієвський, Балюбах, Богдановський (помер під час допитів) та ін. Рішенням Дніпропетровського обласного суду від 21-28.04.1941 р. Вадима Дорошенка засуджено за ст. 54.2, 54.10, 54.11 КК УРСР спершу до розстрілу, а потім до 10 років таборів, де він і помер. Реабілітований посмертно 9 липня 1956 року.

Олександр **Дорошенко** є прототипом головного героя циклу спогадів Ольги Мак, що як фейлетони 1949 р. друкувалися у «Свободі», 1953 р. року під назвою «В кігтях НКВД» окремим виданням вийшли у м. Парана (Бразилія), а 1954 р. у Мюнхені були опубліковані окремою книгою під назвою «З часів ежовщини». Саме ця книга, в якій Дорошенко діє під прізвищем «Олександр Мак», була перекладена англійською мовою і 1958 р. висунута на Нобелівську премію як перший твір, спрямований проти сталінського режиму (ще задовго до повістей і романів О.Солженіцина). Але премію тоді присудили Борису Пастернаку за роман «Доктор Живаго».

Ольга Мак навчалася у Харківському університеті та Криворізькому педінституті, а в 1934-1936 роках — у Ніжинському педінституті.

Тепер Ольга Нилівна, схвильована, рум'яна, блаженно всміхалася, і її серце сповнювало радість від зустрічі в рідному місці. Вона наче ізолювалася від тягара багатьох прожитих років, і прислухалася до свого серця. Так навесні до вулика нахилиється пасічник і наслухає: до нього долинає тихе, монотонне гудіння пробуджених бджіл, відгомін життя,

що, мов музика, бринить у вулику. Ольга Нилівна розповідає про тих викладачів, про яких ми не знайдемо відомостей ні в енциклопедіях, ні в довідниках, ділиться своїми спогадами про життєві поневіряння в Бразилії, нинішнє життя в Канаді. Знайомиться з музеєм Миколи Гоголя, літературним музеєм історико-філологічного факультету, цікавиться репетицією драмгуртка, цілує студентів-акторів, розмовляє з ректором, академіком Ф. С. Арватом і проректором П. М. Никоньком.

Потім ми йдемо до будинку, де жили колись ніжинські професори (нині тут навчальний корпус музично-педагогічного факультету), намагаємося розшукати її колишню квартиру. Тепер тут багато змінилося — інтер'єр, коридори, двері. Помічає сліди кахлів від груби, цілком вмурованої в стіну. «Так, це моя кімната, тут я жила, тут народилася моя донька, звідси востаннє пішов до НКВД мій чоловік і більше не повернувся, тут у нас робили трус...». Залишилося кілька кахлів — свідків драматичної ситуації 1936 року, реставрувати яку неможливо. Та все ж за перебудованим і закамуфльованим фасадом вітчизняної науки справді проглядають кілька скрижалей з неповторними іменами.

Ольга Мак згадує,

«Ми наче й не знайомимося, а просто стрічаємося після розлуки. У нас так багато зацікавлень, так багато людей, про долю яких ми з обидвох сторін хочемо дізнатися, що ми відразу відчуваємо брак часу для вдоволення цікавості. Астаф'єви ретельно вибирають усі відомості про всіх викладачів інституту, добра частина яких щезла без сліду, і тому моя поява для них, з моєю (без хвастання!) рідкісно-докладною пам'яттю — неабияка знахідка. Адже свідків із часів ежовського погрому майже не лишилося, а в архівах також небагато збереглося. І все ж Астаф'єви вже відкопали багато таких відомостей, які навіть для мене є новиною. Правда, що при всій моїй здібності запам'ятовувати зовнішність і вчинки людей, багато таки кануло в забуття, та все ж знаю ще досить такого, чого не знають Астаф'єви.

Олександр АСТАФ'ЄВ

*Продовження
в наступному номері*

”Він узяв із собою вітрила...”

ДАТА

Експозицію з такою назвою відкрили в Музеї рідкісної книги Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, присвятивши її 240-річчю від дня народження видатного мореплавця, нащадка українського старшинського козацького роду Юрія Федоровича Лисянського.

Його ім'я занесено в усі універсальні енциклопедії світу. В історії епохи великих географічних відкриттів воно знаходиться в одному ряду з іменами Колумба і Магеллана, Лаперуза і Кука, багатьох інших видатних мореплавців і мандрівників.

1824 року Юрій Лисянський відвідав Ніжин, місто, де він народився і виріс і де ще мешкали його родичі. Він привіз видання своєї книги «Путешествие вокруг света на корабле «Нева» в 1803-1806 годах», яку видав 1812 року власним коштом накладом 200 примірників. Директор бібліотеки Олександр Морозов розповідає, що за однією версією один комплект автор особисто передав до бібліотеки Гімназії вищих наук князя Безбородька, а другий – директору цієї гімназії Івану Орлау. Може бути вірогідною і думка про те, що мореплавець надіслав поштою примірник книги. Невідомо, чи був дарчий напис, адже цінний фоліант реставрували в ХХ столітті і повністю переклеїли форзац.

Книга супроводжується унікальним атласом великих розмірів «Собрание карт и рисунков к путешествию Ю. Лисянского». Тут замальовані різноманітні побутові та ритуальні речі з етнографічної колекції мореплавця: одяг мешканців Аляски, їх транспортні засоби, флора і фауна регіону. Завершується атлас картою

рідкісної книги також зберігається переклад Лисянського з англійської мови праці Джона Клерка «Рух флотів», в якій описана нова тактика ведення військових морських операцій.

Ім'ям Юрія Лисянського на географічній карті світу названі відкритий ним острів, що належить до архіпелагу Гавайських островів, півострови на узбережжі Охотського моря та на узбережжі Північної Америки, затока, мис, підводна гора, протока й річка. Сім географічних назв узбережжя Аляски та Гавайських островів названо іменем корабля «Нева». 1965 року збудовано криголам «Юрій Лисянский», а 2008 року російська авіакомпанія «Аерофлот» на його честь назвала літак.

У Ніжині є вулиця Юрія Лисянського. 1973 року до 200-річчя від дня його народження на вулиці Гоголя, неподалік церкви Іоанна Богослова, в якій священником служив батько дослідника, відкрито пам'ятник.

Юрій Лисянський, «кинув якір», як він написав у власній епітафії, 22 лютого 1937

року, і був похований в Олександро-Невській лаврі в Петербурзі. На могилі поставлено пам'ятник, ескіз якого намалював сам мореплавець. А на постаменті лежить залізний якір і викарбувано такі слова:

*Прохожий, не тужи о томь,
кто кинул якорь здесь.
Он взял с собою паруса,
Мод колиги взлестити въ пределы небесь.*

Ірина СТРЕБКОВА

земної кулі та маршрутом корабля «Нева». На карті Юрій Лисянський позначив місто Ніжин.

Двоюрідний брат Юрія Іоанн Лисянський подарував гімназії англійський переклад згаданого раритету, виданий у Лондоні і доповнений порівняно з російським.

Олександр Гадзінський перекладає мемуари на українську мову. Для їх видання необхідно 25 тисяч гривень. Працівники бібліотеки готують до друку бібліографічний покажчик творів Юрія Лисянського. У фондах Музею

Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Реєстраційне свідоцтво
№ 352-24ПР, серія ЧГ,
від 6 березня 2007 року
Розрахунковий рахунок: код 021125668
р/р 25223003000 в МФО 853592
(для Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:

Бойко О.Д., докт. політ. наук, проф.,
Мельничук О.В., докт. фіз.-мат. наук, проф.,
Астаф'єв О.Г., докт. філол. наук, проф.,
Михед П.В., докт. філол. наук, проф.,
Онищенко Н.П., чл. Нац. спілки журн. України,
Самойленко Г.В., докт. філол. наук, проф.,
Стребкова І.О.

Макет та верстка — Іваницька О.І.

Адреса редакції:

Центр гуманітарної співпраці
з українською діаспорою
кімната 210
вул. Крапив'янського, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
ndu_diaspora@mail.ru
<http://in.ndu.edu.ua/ua/gov.php>